
AVRUPA KONSEYİ İLE TÜRKİYE'NİN 70 YILLIK İLİŞKİSİ

01.10.2019

Deutsche Welle (1 Ekim 2019)

Avrupa Konseyinin kuruluşunun 70inci yıldönümü Strasbourgdada düzenlenecek bir törenle kutlanıyor. Avrupa Konseyine üyelik Türkiye'nin Avrupalılığının en önemli sembolü.

Ana misyonu demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti alanlarında müşterek bir alan yaratmak olan Avrupa Konseyi, kuruluşunun 70inci yıldönümünü kutluyor. Türkiye'nin de üye olduğu Avrupa Konseyi, siyasal ve hukuksal planda Türkiye'nin Avrupalılığının sembolü olmaya devam ediyor.

Bir Avrupa Konseyi kurulması fikri İkinci Dünya Savaşı sırasında, dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill tarafından ortaya atıldı. Bu fikir savaş sonrası Avrupanın yeniden inşası için 1948de toplanan Lahey Kongresinde somutlaştı ve kuruluş antlaşması 5 Mayıs 1949 tarihinde Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İsveç, Danimarka, Norveç ve İrlanda tarafından Londrada imzalandı.

Türkiye de kurucu üye

Aslında Türkiye ve Yunanistan'ın da imza gününde bu 10 ülke arasında yer alması gerekiyordu. Ankara ve Atina kurucu üye olmak için başvuruda bulunmuştu. Ancak Pragda Komünistlerin yönetimi ele geçirmesi ve Sovyetler Birliğinin Berline yönelik abluka tehditleri nedeniyle Avrupa Konseyinin kuruluş çalışmaları hızlandırıldığından, bu iki ülke Londra Konferansına katılamadı. Buna karşılık 4 Mayıs 1949daki konferans tutanaklarına, "Türkiye ve Yunanistan'ın kurucu üye olmak için yaptıkları başvurular not edilmiştir. İmza tarihini geciktirmemek için bu başvuruları incelemek mümkün olmamıştır. Ancak, kapsamlı görüş alışverişinin ardından bu iki devletin adaylıklarının kabul edilmesi genel kabul görmüştür notu düşüldü. Avrupa Konseyinin karar organı olan Bakanlar Komitesinin 9 Ağustos 1949daki ilk toplantısında üyelikleri onaylanan Ankara ve Atina, böylelikle daha ilk günden itibaren savaş sonrası yeni Avrupanın mimarları arasında yer aldı.

Türk-Yunan dostluğu

Avrupa Konseyinin ilk yılları Türk-Yunan dostluğu açısından da görülmeye değerdi. İki ülkenin parlamenterleri Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde (AKPM) "kardeş gibi hareket ediyor, ortak girişimlere imza atıyordu. Avrupa Konseyinde karşılaştırmalı uygarlıklar tarihi programı hazırlanması, İstanbulda bir Avrupa Koleji kurulması veya Türkçe ve Yunancanın Avrupa Konseyinde resmi çalışma dili olarak tanınması gibi girişimler bunlara sadece birkaç örnek. Ne

yazık ki bu dayanışma ve dostluk havası Kıbrıs sorunu nedeniyle 1950li yılların sonlarından itibaren yerini Avrupa Konseyi ruhuna tamamen aykırı bir çatışma kültürüne bıraktı.

En önemli kazanım AİHM

Avrupa Konseyi kuruluşundan bu yana Avrupa devletleri için çoğu zaman doğrudan bağlayıcı yüzlerce sözleşme, anlaşma ve protokol hazırladı. Bunların başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) geliyor. Türkiye de 1949-1950 yıllarında AİHSyi hazırlayan 12 Avrupa ülkesinden biri olarak tarihe geçti. Fakat siyasi tercih veya nedenlerden ötürü bu sözleşmeyi kendi vatandaşlarına 1989 yılına kadar fazla gördü. Sözleşmeyi vatandaşlarına açtığına ise hem insan hakları alanında diğer Avrupa Konseyi ülkeleri ile ara çok açılmış hem de Soğuk Savaş bitmiş ve Avrupada yeni bir konjonktür oluşmuştu.

İşte bu yeni konjonktür kapsamında 1990lı yılların başlarından itibaren Avrupa Konseyi bünyesinde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında yepyeni denetim mekanizmaları oluşturulmaya başlandı. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığıyla Mücadele Komisyonu (ECRI), Venedik Komisyonu, Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Devletler Topluluğu (GRECO), AKPM denetim mekanizması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri ve son olarak da Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Uzmanlar Grubu (GREVIO) gibi organlar kuruldu. AİHM de 1998'de tek vücutlu gerçek bir Divan haline gelecekti.

Türkiye'nin bozulan imajı

Türkiye 12 Eylül askeri darbesi sonrası Soğuk Savaş koşulları sayesinde Avrupa Konseyinden atılmadı, ancak üç yıl boyunca AKPMden dışlandı. İmajı bozuldu. Yıllardır Batı kulübünde birlikte olduğu Avrupa Konseyi ülkelerinden Fransa, Hollanda, İsveç, Norveç ve Danimarka darbe sonrası insan hakkı ihlalleri nedeniyle kendisine karşı AİHM önünde devletlerarası dava açacaktı.

Türkiye özellikle 1990lı yılların ikinci yarısından itibaren Avrupa Konseyi denetim mekanizmalarının sarmalında buldu kendini. Bu arada sovyetik rejimlerden kurtulan Orta ve Doğu Avrupa devletleri, Soğuk Savaş sonrası yeniden yapılanan Avrupa Birliği'ne (AB) üyelikte hızla yol almaktaydı. Eski adı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) olan AB ile 1963'ten bu yana "ortak olan Ankara ise 1987'de üyelik başvurusunda bulunmuştu, ancak demokrasi sicili nedeniyle yol alamıyordu.

Yeniden keşfedilen Avrupa Konseyi

Reform vaatleri karşılığında ABnin Aralık 1999'daki Helsinki zirvesinde resmen adaylık statüsü tanınmasıyla Ankara 50 yıldır üyesi olduğu Avrupa Konseyi'ni yeniden keşfetmeye başladı. AİHSnin ilgili protokollerini imzalayarak ölüm cezasını savaş hali de dahil her durumda kaldırdı. Attığı adımlarla 2004 yılında AKPM denetim mekanizmasından kısmen de olsa çıkmayı başardı. Bu mekanizmadan kısmen de olsa çıkmak Kopenhag siyasi kriterlerini yeterince yerine getirmek anlamına geliyordu. AKPMden vize alan Ankaraya AB de hayır diyemedi. AB ile katılım müzakereleri 2005'te bu sayede başlayabildi.

Gerçekleştirdiği reformlar Ankaranın Avrupa Konseyindeki imajını da olumlu etkiledi. Bu sayede

2006da AKPMdeki 9 ihtisas komisyonundan 3ünün başında Türk parlamenterler vardı. Mevlüt Çavuşoğlu da 2010da AKPMye Başkan seçilen ilk Türk parlamenter olarak tarihe geçecekti.

Bu gidişat, önce 2013'teki Gezi olayları, sonra da 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından bozuldu. Darbe girişimi sonrası tedbirleri bardağı taşıran damla olarak gören AKPM, Nisan 2017de Ankarayı yeniden denetim sürecine aldı. Ankara 1996'da alınıp, reformlarla 2004te çıktığı bu sürece yeniden dahil edilen ilk Avrupa ülkesi oluyordu.

AB bugün Ankara ile diyalogun hızlanması için ısrarla Avrupa Konseyi'ni adres gösteriyor. Avrupalı Türkiyenin yolu son 70 yıldır olduğu gibi yine Avrupa Konseyinden geçiyor.

Kayhan Karaca / Strasbourg

© Deutsche Welle Türkçe

Kaynak/Source: